

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ

В. В. Липчук, д. е. н., професор,

Б. І. Шувар, к. е. н.

Львівський національний аграрний університет

Проаналізовано умови формування кооперації в Україні. Виділено окремі організаційні та психологічні аспекти, що сприяють та гальмують розвиток кооперативного руху на селі.

Постановка проблеми. Кооперація є одним із важливих напрямів трансформації господарств населення в підприємницькі структури, а також забезпечення ефективного функціонування діючих структур. Створення робочих місць через розвиток і об'єднання дрібних виробників у сільськогосподарські кооперативи сприятиме зростанню добробуту селян, зайнятості населення та розвитку інфраструктури. В сукупності проблем активізації кооперативного руху в сільській місцевості особлива роль належить організаційним і психологічним передумовам, на які, на жаль, мало уваги звертається як в наукових дослідженнях, так і практиці реалізації кооперативної ідеї.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про кооперацію останнім часом говориться і пишеться багато, достатньо приймається рішень на різних рівнях. Проблема, однак в тому, що багато з пропонуваного, на жаль, не реалізовується в практичній діяльності.

Мета та методика досліджень. Метою дослідження є висвітлення окремих організаційних і психологічних аспектів розвитку кооперативного руху в контексті стимулювання або гальмування розвитку кооперації на селі. Основним методом дослідження є описовий.

Виклад основного матеріалу. Основним мотивом розвитку кооперативних зв'язків, як і практично більшості різних суспільних процесів і явищ, є потреби, насамперед потреби самореалізації та забезпечення достойного існування. Саме потреби формують інтереси, врахування яких стосовно всіх учасників кооперативних відносин, здатне забезпечити реалізацію відповідних завдань.

При цьому ми виходимо з того, що результативність впровадження кооперативних відносин визначається не тільки ефективним розвитком показових одиничних кооперативів, а передусім широким розвитком кооперативного руху в Україні загалом. Такий рух матиме силу та розвиватиметься швидкими темпами тільки тоді, коли інтереси всіх його учасників співпадатимуть.

Учасниками кооперативних відносин (в широкому розумінні), з одного боку, є держава, а з іншого, – селяни, зокрема виробники сільськогосподарської продукції. Зацікавленість держави в розвитку кооперативного руху є очевидною, насамперед в реалізації соціально орієнтованого економічно розвинутого суспільства, у збільшенні експортних можливостей, завоюванні і збереженні позицій на світових сільськогосподарських ринках тощо. Однак, на наш погляд, політика держави стосовно кооперативного руху є недосконалою, насамперед тому, що створення поодиноких показових кооперативів та їх фінансова підтримка не є позитивним прикладом, що стимулював би сприйняття кооперативної ідеї більшістю сільського населення. Необхідно, щоб всі бажаючі діяти кооперативно мали однакові шанси реалізації цього наміру. Якщо державна політика не зміниться, то все зведеться до ситуації, що свого часу склалася із фермерськими господарствами, підтримка яких була теж неоднаковою з боку держави. Як наслідок, розвиток фермерського руху загальмувався, а в багатьох регіонах спостерігається його регрес.

З іншого боку, в умовах корупції діяльність чиновників, крім основної, зводиться до розподілу ресурсів та контролю за їх використанням. Стає очевидним, що чиновникам вигідніше мати справу з крупними землевласниками, з якими простіше узгоджувати

питання розподілу ресурсів та яких легше контролювати, ніж з численною кількістю представників кооперативів. Низьку зацікавленість органів державного управління в розвитку кооперативної ідеї засвідчують видатки на кооперацію. В Україні на розвиток кооперативного руху в 2012 р. виділено 5 млн грн. А на 2013 р. Міністерство аграрної політики і продовольства має намір передбачити у держбюджеті 100 млн грн. У Львівській області у 2013 р. уряд обіцяє виділити 2 млн грн на розвиток кооперації, що в розрахунку на одне село в межах області становить 1061,6 грн, а в розрахунку на одне село в межах України – 3408 грн.

Достатньо наочним в цьому відношенні є приклад Молдови, маленької за територією країни, яка не входить до ЄС. Там при Міністерстві сільського господарства створене спеціальне агентство, яке адаптувало до економічних умов Молдови правила ЄС щодо підтримки розвитку обслуговуючих кооперативів. Преференції для фермерів, які об'єдналися в кооперативи, фінансуються коштом державного бюджету.

Для членів кооперативу – фізичних осіб встановлено нульову ставку податку з фізичних осіб, за домовленістю з банками зробили нижчою на 10 пунктів відсоткову ставку за кредитами. Крім того згадане агентство має щорічний субсидіарний фонд підтримки розвитку кооперативів у 35 млн євро [1]. Цілком очевидно, що в умовах дефіциту фінансових ресурсів в Україні розвиток кооперації повинен передбачити не тільки фінансування створення окремих кооперативів згідно діючих державних програм, але й забезпечення таких фінансових умов, при яких члени кооперативу не відчуватимуть економічного тиску.

Другою активною групою учасників кооперативного процесу є сільські громади, представлені селянами, органами місцевого самоврядування і підприємцями. Їх зацікавленість кооперацією проявляється у розвитку місцевого ринку праці, збереженні господарських суб'єктів, розвитку виробничої інфраструктури, використанні виробничих засобів сільської місцевості, збереженні і захистові сільського ринку послуг. З точки зору інтересів доцільною є ідентифікація наступних груп:

1) виробників, які в основному представлені господарствами населення. Частина виробленої ними продукції йде для самозабезпечення, а залишок реалізується на ринку. Їх зацікавленість кооперацією проявляється у можливості працевлаштування, низькому фінансовому ризику започаткування діяльності, раціональному використанні сільськогосподарських машин та обладнання. Основну вигоду вони вбачають в отриманні послуг та можливості збуту продукції;

2) підприємці та особи, що не є підприємцями, але пов'язані з сільськогосподарським виробництвом. Ця група включає в себе осіб, які мають технічні засоби та надають механізовані послуги (фермери, селяни); особи, які займаються закупівлею та збутом продукції. Їх зацікавленість в кооперації виключно фінансова, тобто отримання прибутку від діяльності;

3) органи місцевого самоврядування. Їх інтерес у кооперації проявляється у збільшенні фінансових надходжень від сплати податків до місцевого бюджету зареєстрованими у селі підприємницькими структурами, забезпеченні вищої зайнятості, кращих умов проживання сільських жителів, можливості отримати додаткові інвестиції. З іншого боку, гальмом розвитку кооперації на селі є інтереси щодо особистої вигоди, що проявляється в агітації за передачу землі великим землевласникам, стримуванні реєстрації підприємницьких структур на селі тощо.

Поєднати інтереси всіх вищеописаних груп дуже важко, адже досить тісно переплітаються суспільні і особисті, економічні і неекономічні, корисливі і некорисливі інтереси. Реальність є такою, що передусім промуються інтереси, а вже поім власне процеси і відповідні зміни.

Суттєвим стримуючим фактором поширення кооперативного руху епсихологічний. Він є відбитком суб'єктивного сприйняття селянами кооперації, їх психологічної настанови, суб'єктивних вражень і почуттів (рис.). На шляху до кооперації слід намагатися віднайти соціально-психологічний баланс, який зумовлює загальний стан задоволення чи незадоволення людини від кооперації.

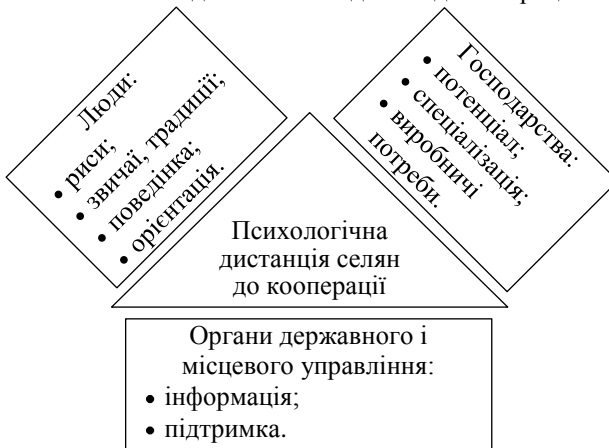

Рис. Психологічна дистанція селян до кооперації

Передумови різної психологічної дистанції до кооперації, на наш погляд, треба оцінювати стосовно таких факторів:

- індивідуальної оцінки на основі власних вражень і досвіду;
- оцінки позитивних і негативних сторін кооперації в середовищі селян (сім'ї);
- сутність, вигоди і недоліки кооперації, подані засобами масової інформації (зокрема радіо і телебачення).

Процес формування кооперативів у сільському господарстві за участю селян, на нашу думку, повинен відбуватися в декілька етапів:

1) формування неформальних об'єднань селян, насамперед у сфері збуту сільськогосподарської продукції та обслуговування сільськогосподарського виробництва (надання передусім механізованих послуг). Їх створення можливе на основі найбільших господарств, на базі підприємців, зайнятих послугами чи збутом продукції, а також на базі фермерських господарств;

2) розширення діяльності цих об'єднань на сферу виробництва продукції, тобто створення так званих виробничих груп або перетворення їх у юридично оформлені кооперативи зі збуту продукції чи обслуговування виробництва;

3) трансформація виробничих груп (об'єднань селян) у виробничі кооперативи;

4) розширення діяльності збутових і обслуговуючих кооперативів на сферу виробництва сільськогосподарської продукції [2, с. 201–202].

Пропоновані трансформації можливі лише за умови створення відповідних передумов. Основними з них повинні бути:

1. Фінансова підтримка об'єднань селян у процесі їх формування і перетворення у кооперативи;

2. Законодавче забезпечення створення неформальних груп за умови перетворення їх у кооперативи;

3. Стимулювання створення об'єднань селян та кооперативів з боку органів місцевої влади.

Висновки. Ефективність та дієздатність кооперації доведено багаторічним закордонним та дорадянським досвідом. Кооперативний рух нині повинен стати тим ланцюжком, який об'єднає дрібних сільськогосподарських виробників в єдиному їх прагненні отримати прибуток та утримати позиції на ринку. При цьому необхідне врахування психологічних аспектів якнайшвидшого фахового подолання психологічних бар'єрів шляхом формування відповідного кооперативного клімату як на рівні держави, так і місцевої громади.

Список використаних джерел

1. Вернигора М. Чому в Україні не розвиваються сільськогосподарські кооперативи [Електронний ресурс] /

- М. Вернигора // Агенція регіональної інформації та аналітики. – Режим доступу: <http://galinfo.com.ua/news/108592.html>.
2. Липчук В. В. Підприємництво в розвитку інтегрованого сільського господарства і сільських територій / В. В. Липчук, Н. В. Липчук, О. Г. Солтис. – Львів: Сполом, 2013. – 316 с.